

ANADOLU HALK ŞAIRLERİNİN ŞİİRLERİNDE TÜRKMENLER

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN

Türklerin en ilkel dönemlerinde mistik ve epik karakterli basit fakat samimî ve coşkulu sözlü yaratmaları olduğu, bu yaratmalarla bedîî ihtiyaçların karşılandığı bilinmektedir.

Türkler, IX-X. yüzyıllardan itibaren İslâmiyetin tesiri ile yeni bir kültür dairesine, XI. yüzyılda da Anadolu'ya girildiğinde yeni bir coğrafyaya, dolayısıyla Eski Anadolu kültürleri, batı kültürü, İran ve Arap kültürü gibi birbirinden farklı kültürlerle temasa geçince, kavmî kültürün yanı sıra Orta Asya'dan getirilen kültürün değışmesi, hatta yeni sentezlere ulaşması normaldi.

Türkler, tarih boyunca Anadolu ve Orta Asya arasında, başta çok çeşitli sebeplere bağlı göçler olmak üzere gidip gelmişlerdir. Türkler, Anadolu'ya geldikten sonra Orta Asya'dan sürekli yeni kabileler gelmeye devam etmiş, her yeni göç dalgası buradaki kültürü yeniden ihya etmiştir, her yeni gelen grubun tesiriyle ve an'anevî bir anlayışla özüne dönerek kaybolmaktan kurtulmuştur.

Tarihimizde Cengiz istilâsının Anadolu'nun Türkleşmesinde çok büyük etkisi olmuştur. Bu etki ile başta Hoca Ahmed Yesevî dervişlerinin (Horasan Er (en) lerinin) Cengiz İstilâsından kaçarak Anadolu'ya sığınmaları sonucu, XIII. yüzyılda dinî ve tasavvufî fikirlerle beslenen bir zemin üzerinde Mevlâna ve Yunus Emre gibi iki büyük şahsiyet yetişmiştir. Ayrıca Cengiz istilâsından sonra Anadolu'dan Türkmenlerin zorla Asya'ya götürüldüğünü biliyoruz. (1)

İran'daki Safevi Hanedanı'nın kuruluşunda Anadolu'dan giden bir zümrenin birinci derece tesiri olmuştur.

Orta Asya'dan Anadolu'ya doğru kültür akışının yazılı olmaktan çok, sözlü gelenekle olduğu ve bilhassa epik edebiyatın ve âşık geleneğinin günümüze kadar ilişkisini devam ettirdiğini söyleyebiliriz. Bu ilişki daima karşılıklı olmuş. Orta Asya kökenli konular da sözlü güney kültür yolu ile Orta Asya'ya gitmiştir.

Orta Asya ve Anadolu arasındaki fikir akışı, edebî şekli ve muhtevada da devam etmiştir.

Bilindiği gibi Âşık Edebiyatı, Anadolu'da İslâmlık öncesi sözlü edebiyat geleneğinin bir devamı olarak, özellikle XII. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamıştır. Önceleri dinî-tasavvufî mahiyette iken XV. yüzyıldan sonra din dışı türlerinde verildiğini görüyoruz. XV. yüzyıla kadar "Ozan" adıyla anılan bu sanatkarların bu yüzyıldan sonra İslâmiyetin de etkisiyle "Âşık" diye adlandırıldığını görüyoruz. Bu âşıkların din dışı içerikle, halk diliyle eserler verdiğini ve köy köy, oba oba gezerek sazlarıyla çeşitli kitlelere mesajlar verdiğini görüyoruz. Türkmenler arasında da Anadolu'daki âşıkların rolünü Bakşılar (Şagırlar) oynamıştır. Bu sanatçılar Ceyhun'dan Hazar denizine, Belh'ten Esterabad'a kadar uzanan geniş bir alanda şiirlerini ve Oğuz destanlarını söylemişlerdir. Böylece gelenek sürekli canlı kalmış ve bu canlılık yüzlerce şair yetiştirmiştir (3).

Türkmenistan'da yetişen bu şairlerin tabiata, ölüme gurbete ve beşerî hayata bakışları, aşk ve güzellik telâkkileri Anadolu'da yetişen Türkmen şairleriyle çok büyük benzerlik göstermektedir. Örneğin Toroslar'da Binboğa dağlarının kemerli konalgasında yerleşen Avşar ve Cerit aşiretleri arasında hâlâ "yaylaya çıkma ve maya donatma" âdetinin devam ettiğini ve bununla ilgili şu manilerin söylendiğini biliyoruz(3).

Türkmen gızı katarlamış deveyi
Çeker gider bir gözleri sürmeli

Göçebe hayatın izleri, Anadolu Türkmenleri üzerinde, hâlâ bazı noktalarda kendisini göstermektedir. Biz Anadolu şairlerinin şiirlerinde bu izleri daha iyi görebiliriz. XVII. yüzyılda yaşamış, Çukurova'dan yetişme ünlü âşıklardan biri olan Karacaoğlan, aşiret göçünü şöyle anlatmaktadır;

Ela gözlüm benim ile gitmek dilersen,
Eylen meral eylen bile gidelim.
Dağlar almış iklimini, garın
Yollar çamur kurusun da gidelim

Üç gün oldu bizim evler göçeli,
Beş gün oldu Cihansuyun geçeli.
Önü al önlüklü yüzü peçeli
Hanımgızlar yürüsünde gidelim.

Nedelim de Garaman'ın elini
Köprüsü yok geçemiyom selini
Altın yaylasını perçem belini
Lale sümbül bürsünde gidelim

Garacaoğlan derde aman ne fayda
Rahmat galmadı da yohsul da bayda
Bu ay da olmazsa gelecek ayda
On bir ayın birisinde gidelim. (4)

Çukurova'nın Kadirli ilçesinin Hardallık köyünde 1926 yılında doğan ve kısa bir süre önce kaybettiğimiz, Âşık Koca İlbars'ın (Mehmet İlbars) aşağıda verdiği şiirinde; Anadolu Türkmenlerinin kendi benliklerini, gelenek ve göreneklerini, değerlerini yitirmeden hayatlarını devam ettirdiklerini görüyoruz.

Âşıklar deşmeyin boşa yaramı,
Kurulu her yerde harmanımız var,
Gel oku istersen sen öğren beni,
Tarihler dolusu fermanımız var.

Her yöreyi bekler idi vezirler,
Davaya girmeye yine hazırlar,
Ortalığı bozmak ister muzurlar,
Ulumuzda bizim dermanımız var.

Parç alırdık küheylana binerdik,
Övünmezdik düşmanları yenerdik,
Devaya giderken "Ya Allah" derdik,
Pehlivanlar dolu kervanımız var.

Horasandan ayrılmıştır kolumuz,
Her bir yana dağılmıştır selimiz,
Kılınç tutar ok atardı elimiz,
Sürüler içinde ayranımız var.

Dadaloğlu tokenırdı teline,
Saz çalarak emir verir eline,
Çok şehitler verdik vatan yoluna,
Dağımız, tepemiz, ormanımız var.

Çok beylerde nara attı bizlere,
Çadır kurduk ovalara, düzlere,
Karşı durduk üçe, beşe, yüzlere,
Dev olsa yüz ocak evranımız var.

Mehmet İlbars yine duman tütecek,
Bayguşlar hep yurdumda mı ötecek,
Boşuna bizlere çalım satacak,
Yükseklerden bakın seyranımız var. (4)

Koca İlbars, başka bir şiirinde de, Türkmen boylarından biri olan Avşarların yaşayışını şöyle anlatmaktadır.

Gönül arz eyledi gelen Avşarı,
Varıp salağına durmayınca olmaz.
O büyük milletin cesur evladı,
Hal ve hatrını sormayınca olmaz.

Öbek öbek kurulurdu çadırlar,
Kocanallı da dayılığın hatırlar.
Torundan türedi genel müdürler,
Aşirete haber vermeyince olmaz.

Cesur olur Kalamaklı Beyleri,
Benzemez Türkmene bunun huyları,
Koca beyler, Arap Hasan soyları,
Gelip meydanlara durmayınca olmaz.

Kozanoğlu haberini salınca,
Halit Ağa namesini alınca,
Çerkeşlioğlu rüyasında görünce,
Çukura kilidi vurmeyince olmaz.

Halloğlu da gendisi gurardı,
Görmeyince soylarını sorardı,
Yerizi duyunca göğsü kabardı,
Gızıl ganlarını sermeyince olmaz.

Yiğitlikte bizde olurdu hüner,
Aklının başında o deli Ömer,
Seyirci devadan ayrılır sanar,
Yayların önüne durmayınca olmaz

Mehmet İlbars bizim Avşar yörüse,
Binboğa dağıni duman bürüse,
Damarlarda eski kanlar var ise,
Düşmanın başını kırmayınca olmaz (4).

Başka bir şiirinde de,

Yine dumanlandı başım karalı.
Dadaloğlu bizim eski soylar of!
Çok konuşma cigarlerim yaralı.
Oğuz Han'dan geldi bizim boylar of!

.....
.....

Ta ezelden kalkan tutar soyumuz
Yarış yapsak goşu alıp tayımız
Her taraftan gelir idi payımız
Göndük, göçtük harap oldu köyler of!

Sabah olur don davulu vurulur,
Goç yiğitler biraraya gelinir,
Her yiğide ayrı sival sorulur,
Çok uzadı boşa geçti aylar of! (4)

demektedir.

Çukurova'nın Kadirli ilçesinin Araplı köyünde 1926 yılında doğan Karalı İbrahim de, Avşarların hayat mücadelelerini şöyle dile getirir:

Avşar deyip geçme bre Tatarlı!
Osmanlı'ya gitti şanı Avşar'ın.
Horasan'dan beri göç edip gelir.
Oğuz Han soyundan kanı Avşar'ın.

Yüregi kalkar Avşar dedikçe
Yeniden güçlenir darba yedikçe
Beri hay davulu gümbürdedikçe
Hemen dövüş ister canı Avşar'ın

Karşıda orduyu görse de cavmaz,
Üç, beş aşireti hasımdan saymaz,
Avşar hiç kimsede intikam koymaz,
Gayet tehlikeli kini Avşar'ın.

Yağıbasan, Tatar, Farsak, Bozdoğan,
Düze inmedi bunlar bir zaman,
Yeşil Çukurova Avşar'a mekân,
Herkesi titretti ünü Avşar'ın.

On atlıyla binin olmazken farkı,
Karalı, ters döndü feleğin çarkı,
Mucooğlu Höyüğü Anberinarkı,
Burada geçerdi günü Avşar'ın (4)

Anadolu halk şairlerinin şiirlerinde Türkmen boylarından, geleneklerinden yaşayış ve mücadelelerinden bahsettiklerini bildirmiştik. Yalnız yerleşik hayat tarzı, toplumsal yapıda, kültürde ve geleneklerde zamanla değişikliğe sebep olmuştur. Aşiretlerin yaşayışları gün geçtikçe değişmiş, bazı âdet ve gelenekler unutulmuştur. Bu değişimleri şairler bazen özlem, bazen de sitem dolu bir dille ifade ederler. Karalı İbrahim de şu şiirinde bu hususlardan şikâyet eder.

Bizim bildiğimiz o eski beyler,
Aşiret halkına hep doğru söyler,
Oğlanı everir kızı gelin eyler,
Ata töresini güder nedendir?

Herkesin ininde şimdiki beylik,
Tüfeyli geçinir hep gözü delik,
Halkın kanın emer sömürür ilik,
Kolunu dalını budar nedendir?

Eski beyler halkı gözetir durur,
Zalimi susturur, mazlumu korur.
Fakiri giydendir, acı doyurur.
Büyüklük tadını tadar nedendir?

Eskiden duyulsa bir beyin adı,
Hayır dua ile edilir yâdı,
Devlete yardımcı hem hâkim, kadı,
Kendini halkına adar nedendir?

Karalı da der ki yıkıldı töre,
Zaman başınıza çok çorap öre,
Düşünüz hataya göz göre göre,
Beyliği ettiniz heder nedendir? (4)

Bir başka şiirinde ise;

Bre koca Avşar, Dadaloğlu!
Senin zamanının farkı değişti.
Savaşından Savrun çayı akıyor.
Haloğlu Anberinarkı değişti.

Tecirli bilirdi Avşar şerini,
Ceritler çok gördü meydan erini,
Taksi aldı Arap atın yerini
Kırıldı bukağı, örkü değişti

Bozdoğan, Tatarlı, atom çağında,
Berber, Yağlıbasan bahçe bağında,
Farsak arajmancı Kazandağında
Bıraktı bozlağı, türkü değişti

.....
.....
Dibek yerin verdi havana, tunca,
Davlumbaz davulu asmaz kulunca,
Radyo, televizyon icad olunca,
Hafif müzik diye şarkı değişti

Betonarme depo saman modası,
Salonda seminer meclis odası,
Bozkeçe abanın geçti modası,
Giyim konfeksiyon, kürkü değişti.

.....
.....

Türlü dil dökerdi sazının teli
Berihay deyince kılıçta eli
Osmanlı'dan gayet dertliydi veli
Devlet rejiminin çarkı değişti

Der Karalı; Dadaloğlu'nun adı
Ağır meclislerde edilir yadı
Çukurun kilidi Beyler kalmadı
Heybe valiz oldu, terki değişti (4).

demektedir.

Fakat her şeye rağmen eski yaşayış tarzından, bozkır kültüründen sık sık bahsederler. Her Türkmen şairi mutlaka "sevgilinin güzelliği" hakkında şiir söylemiştir. Anadolu'da Türkmen kızına "dilber" adını vererek en çok şiir söyleyen Karacaoğlu'dır.

Bir şiirinde;

.....
.....

Karacaoğlu der ben toyladım,
Arap atına binip boyladım.
Küstürdün dilberi söyletmedim.
Dilberi küstüren diller perişan.

demektedir. Başka bir şiirinde ise;

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Sultan mı oldun ilin üstüne
Cemalini gördüm eğlendim kaldım
Durdun divanında gülün üstüne

.....
..... (3)

demektedir.

Karalı İbrahim de Türkmen kızının güzelliğini zarafetini, maharetini bir şiirinde şöyle dile getirmektedir.

İlkbahar gelince göçer ellerin,
Obalar içinde tek Türkmen kızı.
Toros dağlarıdır konalga yerin,
Kalbi geniş, gözü pek Türkmen kızı.

Tülü mayaları koyma yedekten,
Nakışlı kilimin yükteki denkten
Yazmandaki domur domur çiçekten
Serpele gönlüme tek Türkmen kızı

Garbi değer dağın karları erir,
Aşiret çıkınca neşesi gelir.
Türkmen göçü vara vara düzelir.
Yürü kültürünü çek Türkmen kızı.

Der Karalı coşkun çaylar durulsun.
Kara çadır öbek öbek kurulsun.
Zurna çalsın, çifte davul vurulsun.
Halay çek düğünde sek Türkmen kızı (4).

Çukurova yöresi Türkmen şairlerinden olan ve 1928'de Kadirli ilçesinde doğan Cihangiroğlu (Mehmet Cihangiroğlu) bir şiirinde Türkmen kızının güzelliğini şöyle tasvir etmiştir;

Oturmuş ak gelin taşın üstüne
Taramış zülfünü kaşın üstüne
Bir selâmı geldi başım üstüne
Alırım kız seni, komam illere (3)

Dadaloğlu ise Türkmen kızını "Ayağı halhallı, burnu hızmalı" diye tasvir etmektedir.

Anadolu Türkmen şairlerinin dağlardan, yaylalardan, obalardan bahsettiği şiirlerde bile biz, Türkmenlerin yaşayışlarından izler buluruz. Kadirli ilçesinin Azaplı köyünde 1939 yılında dünyaya gelen Âşık Mahmut Taşkaya'nın terennüm ettiği Dadaloğluna ait olduğunu düşündüğümüz bu güzelleme, bizi Toroslar'da yaşayan Türkmenlerin arasına götürür.

Bizim yaylamız meşeli,
Dibinde halı döşeli,
Yeri top top menevşeli,
Gızlar gelsin yaylamıza.

Bizim yaylamız ot olur,
Sütü, gaymağı datlı olur,
Gız gelinden kıymetli olur,
Gızlar gelsin yaylamıza.

Bizim yaylamız oluklu,
Akarsuları balıklı,
Gora kaşlı mor belikli
Gızlar gelsin yaylamıza (4)

Buraya kadar Anadolu'da yaşayan Türkmen şairlerinden ve Türkmenlerden bahsettik. Şimdi de Anadolu Türkmen şairlerinin şiirleri ile Türkmenistan Halk şiirini mukayese ederek benzerlikleri ortaya koymaya çalışacağız.

Ahmed Yesevî'nin "Divan-ı Hikmeti"nde görülen didaktik özellik bütün Türkmen şairlerinin ortak özelliklerinden olmuştur (2) Türkmen edebiyatının en büyük şairi olan Mahtumkulu "Yahşi Ad Kalsın" adlı şiirinde halkına şunları öğütüyor.

Seher kalk Hüdaya yalvar,
İslâm evin abad kalsın.
Yamanı koy, iyiye yol ver,
Şeytan işi bibad kalsın.

Yahşi söze kulak sal sen,
Seher vakti bidar ol sen,
Yahşilerden alkış al sen
Ömrün artıp ziyad kalsın

.....
.....
Pis hatun başa mihnettir
Dünyanın malı nōbettir
Yiğite oğul devlettir
Hak'tan dile devlet kalsın.

Türkmenistan halk şiirinde görülen bu didaktik özellik Anadolu Türkmen şiirlerinde de görülmektedir.

Karacaoğlan'ın kadınlar hakkında öğütler veren didaktik nitelikli şiiri şöyledir:

Hey ağalar! Kötü avrada etmen emeği
Midem çekmez pişirdiği yemeği
Kazandan çıktı bir kıl imeği
Alman kötü avradı huri de olsa

Kötü avrat desen çığıştan düşmez,
Üfürür üfürür mancası pişmez,
Bir at üste versen kimse değışmez,
Alman kötü avradı huri de olsa

Kaşını yakmış ta yüzün pişirir,
Samranı samranı manca pişirir
Döşegi yaz deyince çulu devşirir,
Alman kütü avradı huri de olsa

Karacaoğlan der mevlam yaratır.
Çocuğunu verir ele beletir.
Kabını yumaz da ite yalatır.
Alman kötü avradı huri de olsa.

Karacaoğlan'ın bu şiiri, aynı zamanda Dede Korkut hikâyelerinin mukaddimesinde bulunan kadınlar hakkındaki meşhur makaleye naziredir. Bu makale şöyledir:

*"Karlar dört dürlüdür. Birisi solduran soptur. Birisi tolduran topdur. Biri-
si ivin tayağıdır. Birisi niçe söyler isen bayağıdır. Ozan evin tayağı oldur ki
yazıdan yabandan ive konuk gelse er adam evde olmasa, ol anı yedirür, içirür
ağırlar, azizler gönderir (3).*

Türkmenistan'da 17. ve 18. yüzyıllarda yerli hanların ve beylerin kötü muamelesi, siyasî ve ekonomik açıdan yaptıkları zulüm ve baskıları sosyal kurumları parçalamış, hepsi aynı boydan olmalarına rağmen çıkar çatışmaları kabileler arası huzursuzluklar doğurmuştur. Bu ve benzeri başka faktörlerin sosyal yapıda

açtığı yaralar edebiyata aksetmiş ve gerçekten şikayet ve ıstırap dolu şiirler söylenmiştir.

Türkmen şairlerinin çoğunda görülen mistik eğilimin sebebi de bu ümitsizliktir. Ancak Türkmen edebiyatında epiko-mistik diyebileceğimiz ayrı bir hava vardır ki tamamen Türkmenlere mahsus orijinal bir durumdur. Bir taraftan başta *Oğuzname* olmak üzere kendi geleneğinde yaşayan, kahramanlık yönü ağır basan (epik) eserler, bir taraftan da Ahmed Yesevî'ye dayanan tasavvuf düşüncesinden kaynaklanmış mistik eserler bir arada veya aynı şairin şiirlerinde karşımıza çıkarlar (2).

Yukarıda bahsettiğimiz nedenlerden dolayı meydana gelen şikâyet ve ıstırap dolu şiirlere Mahtumkulu'ndan örnekler verebiliriz. Mahtumkulu aşiret kavgalarından duyduğu üzüntü ve acıyı, yeniden "bir olma" ve birlik fikrini aşağıda verdiğimiz şiirlerinde çok güzel ifade etmektedir.

Türkmenler bağlasa bir yere beli,
Kurutur Fuzum'u, Derya Nil'i,
Teke, Yamut, Göklen, Yazır, Alili,
Bir devlete kulluk etsek beşimiz.

Bir başka şiirinde de;

O merdin oğludur merttir pederi,
Koroğlu kardeşi sarhoştur seri,
Dağda düzde kovsa avcılar diri.
Alabilmez yolbars oğlu Türkmenin.

Gönüller, yürekler bir olup başlar,
Gelse yığın erir topraklar taşlar
Bir sofrada hazır kılınsa aşlar
Kalkacaktır hep ikbali Türkmenin.

Gönül havalanır ata çıkanda,
Dağlar la'le döner yan yana bakanda,
Bal getirir coşup derya çıkanda
Bend tutturmaz gelse seli Türkmenin (2)

Anadolu Türkmenlerinin şiirlerinde de, aşiret kavgalarının sebep olduğu acı ve ıstırapı hissedebiliriz. Özellikle, XIX. yüzyılda, aşiretlerin, kendi aralarında ve yönetimi altında buldukları Osmanlı Devleti ile mücadeleleri hayatlarını, düzenlerini edebiyatlarını tıpkı Türkmenistan'da olduğu gibi etkilemiştir. Bu yüzden Anadolu şairleri de ıstırap ve şikâyet dolu şiirler söylemişlerdir. Bu duyguları en iyi şekilde ifade eden şair Dadaloğludur. O, şiirlerinde çeşitli aşiret kavgalarını ve Avşarları göçe zorlayan Osmanlı güçlerine karşı yapılan mücadeleleri anlatır. Bunu yaparken de, "Millî duygular ve hürriyet havası içinde zulüm gören bir insanın isyankâr bir dille meydan okuşuyunu" açıkça göstermektedir.

Dadaloğlu bir koşmasında,

Belimizde kılıcımız kirmânı
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet vermiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizindir (3).

demektedir. Bir başka şiirinde de;

Akşam namazı göçe göçe geldi.
Çorhacılar birbirine düş oldu.
Balıklı dereye zor düğün oldu.
Tayfun aldı baba oğulun bilmedi.

Dadaloğlu der ki belin büküldü
Oynası şalfesi, zırhlar söküldü,
Gelin kız kalmadı yola döküldü,
Ağlasın analar oğlum gelmedi (3)

demektedir. Bir diğesinde ise;

Ayağı halhallı, burnu hizmalı
Çadırdı dönen kızlar nicoldu
Allahım Mecit Paşa Hak'tan bulasın
Sırtı bez kaputlu hali nice beylerin?

Nesine varayım kara çadırın
 İçinde oturan beyi kalmamış
 Kara çadır olmuş ak derimevi
 Hali acep nicoldu beylerin?(3)

Derimevi: Adî ve fakir çadırı demektir.

Hem Anadolu Türkmen şairleri hem de Türkmenistan şairlerinin şiirlerine konu edilen "sevgili", ortak motif ve mazmunlarla anlatılmıştır. Türkmenistan şairlerinden Annagılıç Meteci'nin; "Kim Gelir" ve "Kara Göz Gelin Gelin", Dövlətməmməd Balgızıl'ın; "Ayrılmadı mı?" şiirlerini ortak mazmun kullanımına örnek olarak verebiliriz.

Kim Gelir

.....

Sanem sıfatlısın, Garib'in yarı
 Bağışla sen bahçedeki o narı,
 Naz etmektir âşıkların hüneri
 Yakınıma sen gelmezsen kim gelir.

Bana bakar mısın ey peri huylu?
 Yanımdan geçme sen incecik boylu,
 Ben mecnunun olsam sen misli Leyli,
 Yakınıma sen gelmezsen kim gelir?

.....

Beni bağban ettin çimenli bağa,
 Yoksa Ferhat gibi çıkarım dağa,
 Sevineyim diye baştan ayağa,
 Yakınıma sen gelmezsen kim gelir.

.....
 (2)

Kara Göz Gelin

Kulak versin sözüme her kimki olsa arif,
Senin gibi yok dünyada gezdim Cihan aktarıp,
Meteci der sen Şahsenem ben Âşık Kel Garip,
Eski âşıklar yolun izle kara göz gelir. (2)

Ayrılmadı mı?

Bi-vefa dünyadan kim geçti doyup,
Şasenem Garipten ayrılmadı mı?
Akça Han ağlayıp ömrün geçirip,
Gülnahal Ezberden ayrılmadı mı?

Atası şart ile bir köşk kıldırın,
Yaptık son ömrümün gülün solduran,
Hançer alıp öz özünü öldüren,
Şirin Ferhad'ından ayrılmadı mı?

Onlar geçti bu dünyadan ad edip,
Birbirine bakıp, gönlün şad edip
Yar yar deyip gece gündüz dad edip,
Leyla Mecnun'undan ayrılmadı mı?

Mahımcan ayrılıp ahu zar oldu,
Murada ermeden ukdeli kaldı,
Yarın mezarın kapanıp öldü,
Zühre Tahirinden ayrılmadı mı?

Âşıkların işi ah ile zardır,
Yar gülüp bakmasa canı azardır,
Varka Gülşah derler ezelden vardır,
Arzu Kanber'inden ayrılmadı mı?

Vamık-Azra derler dünyadan gitti,
Aziz-Aziz deyip gönlüm gam tuttu,
Şahıgülzar bizi zindana attı,
Ahla Dövletmemmed ayrılmadı mı? (2)

Ortak mazmunların kullanılmasına Anadolu'dan Kul Mustafa'nın şu şiirini örnek olarak göseterebiliriz.

Bana sual sorma mevsim kaç diye,
Benim için bahar hiç yok kış fazla
Meth eyleme Ferhat ile Mecnun'u
Çektirmişim ben Kerem'den dış fazla. (3)

İki yöre şairlerinin "yiğitlik" telâkkileri arasında da hemen hemen hiç fark yoktur. Yiğitlik şiirleri, sanki bir ağızdan söylenmiş gibidir. Bunu aşağıda vereceğimiz örnek şiirlerden daha da iyi anlayacağız.

Mahtumkulu, "Yahşı Ad Kalsın" şiirinde;

Yiğit hoşu at-silahtır.
İşleri cüret gerektir. (2)

demiştir.

Şeydayi, "Atsız Yiğite" şiirinde;

Yiğit odur çuş eylesin,
Sözü yerinde söylesin,
At silah olsa neylesin,
Yüreksiz odsuz yigite (2)

demiştir.

Yine Şeydayi, "Baştan Geçer" şiirinde;

Koç yiğit meydana girse,
Savaş eder baştan geçer.
Namer sabredemez cana,
Meydanda savaştan geçer.

Er savaşa girse dahi,
Daralır namerdin çayı.
Namerd çekebilmez yayı,
Merdin oku taştan geçer. (2)

demektedir.

Annagılıç Metecide; "At esvaptır, silâhtır yiğidi bel direği" demektedir. Daha önce birçok örnek şiirini verdiğimiz Anadolu Türkmen şairlerinden Karalı İbrahim de Koroğlu'nu anlattığı bir şiirinde, Türkmenlerin cengaverliğinden şöyle bahseder;

Koç Köroğlu, mertlik tohumun ekti.
Meşhur Çamlıbel'e kargıyı dikti.
Mızrabı vurarak çok hayhay çekti.
Üzeri yıldızlı o saz nicoldu.

Koç Köroğlu'nun merdane sesi,
Yer sarsar Kırat'ın her kişnemesi,
Kılıç kalkan elde devran demesi,
Kaplanca kükreyen avaz nicoldu.

Dadaloğlu'nun, Osmanlı'nın kötü muamelesine ilişkin söylediği bir şiirinde ki yalnızca 2 dizeden bile, Anadolu Türkmenlerinin yiğitliği hakkında bir fikir edinmek mümkündür. Bu dizeler şöyledir;

Daha da hey Osmanlı'ya Aman mı?
Azrailden de başkasına aman mı?

Sonuç olarak diyebiliriz ki bugün Anadolu Türkmen şairleri şiirlerinde Türkmen boylarından, göçebe hayatından, aşiretlerin kendi aralarında yaptıkları mücadelelerinden, gelenek ve göreneklerinden izler vardır. Değişen zamana rağmen Anadolu'nun bazı kesimlerinde bu Türkmen gelenekleri hâlâ devam etmektedir. Şüphesiz böyle zengin bir kültüre ve folkloru sahip olan Türkmen boylarının yaratmaları da zengin ve orijinal olacaktır. Biz bu yazımızda Anadolu şairlerinin şiirlerinde işlenen Türkmenler'den bahsettik. Örnek olarak aldığımız şairler de, bugün, bahsettiğimiz Türkmen geleneğini devam ettiren sanatkarlardır.

KAYNAKLAR

- (1) Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN, "Yeni Bir Oğuzname Nüshasındaki Cengiz Hanla İlgili Rivayetler", *Türkmen D. ve E. Dergisi*, sayı 5, Türkmenistan 1993
- (2) Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN, Prof. Dr. Gurbandurdı GELDİEV, *Türkmen Şiiri Antolojisi*, Ankara 1995
- (3) *Cenupta Türkmen Oymakları*, Alı Rıza Yalman (Yalkın) I-II cilt Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1977
- (4) Kadirli Yöresi Âşıklık Geleneği ve Âşıklar (S. Özoğul) İzmir 1996 (Basılmamış Lisans Tezi)
- (5) Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı 1* (Giriş-Metin-İnceleme) Ankara, 1994